

NICOLAAS WINTEROY, EEN KUNSTSCHILDER, DIE IN GEMERT LEEFDE EN WERKTE.

Artikelen over Winteroy.

In 1946 verscheen er van de hand van Pieter Scheen een lexicon van schildersnamen, dat betrekking had op de periode 1750 tot 1850. Dit jaar is dit werk opnieuw uitgegeven door P.Scheen, twee boekdelen met tesamen zo'n 1600 pagina's tekst en ruim tweeduizend foto's, waarvan verscheidene in kleur.

Over onze schilder Nicolaas Winteroy en zijn vader Johannes staat er maar zeer weinig in en in dat weinige zit nog een fout wat betreft zijn verblijf in Gemert.

Van Nicolaas Winteroy wordt verder melding gemaakt in C.Kram: "De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders", deel 5, pag. 1873. (2 regels).

In het "Dagblad voor Oss en Omstreken" en in "Het Huisgezin" van 26 november 1957 staat een artikel getekend met C. over de kruisweg, die N.Winteroy schilderde voor de kerk van Gemert en in "Het Huisgezin" van 3 december 1957 een artikel van Dr.H.Heijman van de Abdij van Berne in Heeswijk in verband met de drie prelaatsportretten, die N. Winteroy voor de Abdij schilderde.

De verschillende familiegegevens zijn afkomstig uit de doop-, trouw- en bevolkingsregisters van de betreffende gemeenten.

Vader en zoon Winteroy naar Gemert.

Volgens de gegevens van Scheen bovengenoemd werd Johannes Winteroy (de vader van Nicolaas) omstreeks 1760 geboren te Diessen, was werkzaam te Tilburg vanaf 1814 en is volgens de wijklijsten in 1833 naar Goirle vertrokken. Van beroep was hij kuiper, hij was tevens amateurschilder.

Op een tentoonstelling in Haarlem in 1825 en in Den Haag in 1827 exposeerde hij: het portret van Prins Frederik, een mansportret, een interieur en de Onthoofding van Johannes. Hij woonde in Gemert op 4 mei 1839, toen zijn zoon Nicolaas trouwde; zijn vrouw Elisabeth van Spyck was toen reeds overleden. Hij staat in de trouwakte vermeld "van beroep particulier", hetgeen een belangrijkheid aanduidt. Of hij tegelijk met zijn zoon Nicolaas naar Gemert is gekomen, is niet met zekerheid te zeggen.

Nicolaas Winteroy werd geboren te Waalwijk op 13 mei 1803 en woonde in ieder geval in Gemert in 1834, toen hij en de winkelier Jan van de Wildenberg op 15 oktober van dat jaar voor de Ambtenaar van de Burgerlijke Stand van Gemert als naburen verklaarden, dat Christophorus Damen, Rooms Katholiek priester, oud 39 jaar en kapelaan van Gemert, was overleden. Als beroep van Winteroy wordt vermeld "kunstschilder". De handtekening van beide declaranten staat onder de akte.

In Uden getrouwd.

Nicolaas Winteroy trouwde in Uden op 4 mei 1839 met. Maria, Elisabeth van den Grootenakker, geboren te Uden op 4 sept. 1804, gedoopt op 10 september van hetzelfde jaar. De moeder van de bruidegom en de beide ouders van de bruid waren toen reeds overleden. N.Winteroy was volgens de trouwakte van beroep schilder; van hem wordt vermeld dat hij is: de heer N.Winteroy, hetgeen een zekere belangrijkheid aanduidt of althans zo zag de ambtenaar van de Burgerlijke Stand hem toen.

De vader van de bruid was afkomstig uit Helmond "ayant une bonne fortune", (een welgesteld iemand), van beroep: Medicine Doctor; haar moeder was afkomstig van Antwerpen.

Op zijn trouwdag was N.Winteroy 35 jaar en zijn vrouw 34.

Waar woonden zij in Gemert ?

Aanvankelijk woonden zij in de Nieuwstraat, B 246, nu nummer 5, het huis, waar de winkel van Kolenburg is gevestigd; van binnen is dit huis zeer oud en het lijkt me, dat zeker het beneden-gedeelte van die tijd dateert. Als het derde kind van N.Winteroy geboren wordt op 13 april 1842, woont hij in de Kerkstraat B 433.

Dit was een grote lui's huis, zoals men in Gemert zegt, groot en mooi, met twee verdiepingen en een ijzeren hek langs de straat. Het lag tussen de bierbrouwerij van Swinkels (nu Albert Heijn) en de kruidenierswinkel van Cato van Bon (nu A. Bekkers).

(Tot goed begrip zij hier vermeld, dat "De Kerkstraat" toen liep van^a de Rips bij de Boerenleenbank tot aan het postkantoor en verder door het eerste stuk van de Ruyschenbergen de Schoolstraat tot aan het kerkhof).

Het huis, waar Winteroy woonde, was vóór en rond 1800 eigendom van Benedictus Roefs, de zoon van Paulus Roefs, or-

ganist in Gemert. De volgende eigenaren waren de familie van den Eynde, o.a. Joannes, Sebastianus van den Eynde, pastoor in Someren, overl. in 1884 en daarna de genees-, heel- en verloskundige, Dr. Joh. Dom. Buissink, overl. te Gemert op 9 april 1879. Van 1892 tot 1897 werd het bewoond door de heer Engelb. Verstijnen, die gedurende zijn vijfjarig verblijf in Gemert als Landmeter van het kadaster in de Peel is werkzaam geweest. Na zijn vertrek is het pand, dat intussen was aangekocht door Fr. Buskens, de toenmalige burgemeester van Gemert, afgebroken en werd op dezelfde plaats een nieuw huis gebouwd, waarin burgemeester Buskens tot aan zijn pensionering heeft gewoond. Nu woont er Dr. Suijs.

Het huwelijk van N. Winteroy en Maria, Elisabeth van den Grootenakker was zeer vruchtbaar; in acht en een half jaar kregen zij acht kinderen, waarvan er drie enkele maanden na de geboorte overleden.

Uit Gemert vertrokken.

Het gezin Winteroy verliet Gemert op 27 mei 1882 om te gaan wonen in Gilze-Rijen; na de dood van zijn vrouw, die op 27 november 1886 in Heel en Panheel overleed, ging Winteroy naar Lith, waar zijn zoon Alphonsus sinds januari 1871 als onderwijzer werkzaam was. Aldaar overleed hij op 5 december 1890.

Het werk van Nicolaas Winteroy.

Als men de schilderskwaliteiten van N. Winteroy moet beoordelen, blijkt uit de schaarse literatuur, die over hem bestaat, dat men hem niet als een groot meester beschouwde, want in de boeken over schilderkunst komt zijn naam meestal niet voor. Om het vak te leren - voorzover dat van een kunstenaar kan gezegd worden - bezocht hij de kunstacademie te Antwerpen, van waaruit de school van Rubens haar invloed verspreid had en ook nog bleef nawerken in de tijd, dat Winteroy daar studeerde. Zodoende schilderde hij, zoals hij in Antwerpen geleerd had, laat romantisch. Opvallend is bij zijn verschillende portretten het mooie rood, dat hij gebruikte vooral voor de bekleding der stoelen en de kleding van zijn figuren. Op de portretten, die hij gemaakt heeft en op andere schilderstukken komen de talenten van Nicolaas Winteroy ongetwijfeld beter tot hun recht dan op de kruiswegstaties, die hij geschilderd heeft.

Zijn kruiswegstaties.

Van zijn werken zijn het meest bekend de kruiswegstaties, die hij maakte voor de kerk van Gemert, vermoedelijk rond 1865, toen de verbouwing van de kerk gereed was. In het memoriale van de kerk en bij de beschrijving van de verbouwing wordt echter met geen enkel woord melding gemaakt van deze kruisweg. Volgens de heer A.H.Bies, schilder en restaurateur in Eindhoven, waren de staties in 1956 meer dan honderd jaar oud. De doeken hebben een formaat van 2 x 1,30 meter en zij werden opgehangen in de twee ruimtes achter in de kerk naast de toren, die tegenwoordig worden gebruikt als doopkapel en kapel van O.L.Vrouw. Onder deken van Beek stonden daar lage bankjes, waar de kinderen regelmatig "naar de leering" moesten en de deken met zijn grote handen en voeten zijn bekende "letsen en schoppen" uitdeelde, als men zijn catechismusles niet kende of niet goed oplette.

Van de 14 staties zijn er nog twaalf over; één ervan (gerestaureerd), voorstellende Christus' dood aan het kruis, hangt in het priesterkoor van de St.Janskerk te Gemert; 11 stuks worden bewaard in de pastorie aldaar.

Meningen over de kruiswegstaties van Gemert.

Pastoor Poell schrijft erover in zijn Kerkklokken van 25 augustus 1918: "Kunstwaarde hebben ze niet en blijvende waarde hebben ze van geen kanten; want de doeken zijn zozeer vergaan, dat ze 't misschien nog maar 'n tien jaar kunnen uithouden. We dienden dus aan een kruiswegfonds te gaan denken". Pastoor Poell lijkt me in zijn mening bevooroordeeld; hij wilde graag een nieuwe kruisweg.

De heer A.H.Bies, kunstschilder en kunsthandelaar in Eindhoven, die vele oude schilderijen heeft gerestaureerd, o.a. de kruisweg in Boekel, denkt er anders over. "Bij 't zien van Uw kruisweg" - aldus schrijft hij 23 september 1956 aan de pastoor van Gemert, J.van den Heuvel, - "kwam ik tot de conclusie, dat ze door een goed schilder gemaakt zijn en dus zeker bewaard moeten blijven en gerestaureerd worden".

In het reeds bovenvermelde artikel van "Het Huisgezin" van 26 november 1957 schrijft C.: "Pastoor van den Heuvel liet bij wijze van proef drie staties van de Gemertse kruisweg schoonmaken door de Aarle-Rixtelse schilder M.Bies Sr. Deze constateerde één verheugend feit: het handgeweven linnen -

- zo goed als zeker gemaakt door Gemertse handwevers - bleek voortreffelijk bestand te zijn geweest tegen het vocht der jaren". En verder: "Artistiek moge de waarde van Winteroy 's kruisweg niet zo enorm hoog zijn: uit een oogpunt van historische merkwaardigheid is de kruisweg² zeker waard voor Gemert behouden te blijven". Als de schrijver de kruisweg van Winteroy vergelijkt met die van Sicking, die nu in de kerk van Gemert hangt, zegt hij: "Hij (de kruisweg van Winteroy) is aanzienlijk waardevoller en aansprekender dan de veertien staties, die de Gemertse kerk thans v e r g e e f s p o - g e n t e s i e r e n ". De mening van pastoor Poell is hiermede wel voldoende weerlegd.

Andere kruiswegen van Winteroy.

In hetzelfde artikel van "Het Huisgezin" wordt ook melding gemaakt van een kruisweg, die Winteroy zou geschilderd hebben voor een kerk in Someren en die volgens de oudste inwoners van Gemert door mensen uit het dorp te voet naar Someren is gebracht om beschadiging te voorkomen. In Someren weet men er evenwel niets van.

Anders is het gesteld met de kruisweg van de kerk van Boekel die volgens C. veel overeenkomt met die van Gemert. "Er zijn echter geen aanwijzingen, dat Winteroy ook deze kruisweg geschilderd heeft, al is de overeenkomst frappant." De schrijver heeft goed gezien, want in het memoriale van de kerk van de H. Agatha van Boekel vond ik de volgende aantekening van W. Bijl, pastoor in Boekel van 1849 tot 1885: " De schilderijen in de beide kleine altaren heeft in het jaar 1859 Winterrode van Gemert geschilderd voor de som van honderd gl.: N.B. f 50= per stuk." Over de kruisweg schrijft pastoor Bijl: "in het jaar 1851 is dezen door een nieuwen vervangen,.....de laatste staties's zijn gekocht van en gemaakt door Winterrode te Gemert. De staties hebben gekost f 500.--. "Onder degenen, die bijgedragen hebben om de staties te betalen treffen we o.a. aan: Eerw. Heer Bevers, rector (v.d. Latijnse School) te Gemert f 50.--; van Winterrode f 5.--

Of de schilderijen van bovengenoemde kleine altaren nog aanwezig zijn, is niet bekend. De staties van de genoemde kruisweg, die in 1957 zijn gerestaureerd door de heer A. Bies uit Eindhoven, hangen nog wel in de kerk van Boekel, maar hoeveel en welke staties door Winteroy zijn geschilderd, is niet met

zekerheid te zeggen. De Heer Bies schreef mij, dat hij bij de restauratie in 1957 noch de naam noch het schildersteken van Winteroy heeft gezien; hij heeft mij beloofd om bij gelegenheid de staties van Boekel nog eens nader te bekijken. In de kerk van Sint Jan te Gemert hangt in de zijgang rechts een kruisafname; het is een copie van een Rubens-schilderij. Poell zegt ervan: "Het draagt geen naam van eenig schilder. Verschillende omstandigheden als 't soort doek, de verftinten enz.doen ertoe besluiten, dat 't van denzelfden schilder is als de Kruisweg".

De portretten van N.Winteroy.

Van de hand van N.Winteroy hangen er drie portretten in de Abdij te Heeswijk. Ze stellen drie prelaten van Berne voor: N.van den Braak (1842), A.Manni (1866) en A.van Laarhoven (1868). Prelaat van den Braak, die binnen enkele jaren na zijn keuze tot abt van Berne overleed, is eerst na zijn dood "afgemaakt geworden". Omdat zijn beide opvolgers, Manni en van Laarhoven eveneens Winteroy vroegen om een portret van hen te maken, zal de gelijkenis wel niet slecht geweest zijn.

De pastorie van De Mortel is in het bezit van een portret van Jacobus Corstens, een Gemertenaar van geboorte, die in 1822 rector werd van de kapel van De Mortel, in juni 1861 ontslag nam en daarna in Gemert ging wonen, waar hij in 1884 overleed. Zijn portret werd in 1865 geschilderd en bleef in het bezit van de familie Corstens te Gemert tot 1967, toen het na de dood van Mevr.Corstens-van Hout werd afgestaan aan de pastorie van De Mortel. Het schilderij draagt het jaartal 1865 en is gesigineerd N.W. Jacobus Corstens was toen 72 jaar. De maat is 110 x 84 centimeter; door het raam ziet men de oude kerk van De Mortel.

Op het kantoor van notaris Penders te Gemert hangt eveneens een portret, geschilderd door N.Winteroy. Het stelt Cornelus van Kemenade voor, notaris in Beek en Donk, vader van M.van Kemenade, welke laatste gedurende 50 jaar notaris in Gemert is geweest en in 1921 alhier is overleden. Het portret meet 100 x 80 cm en beeldt de persoon af zittend in een leunstoel met rode bekleding van zitting en rug. In zijn hand heeft hij "De Tijd", nr.6123 = 18 juli 1867. Het portret is gesigineerd Winteroy, 1867. De verf vertoont nog al wat barstjes. Het zou niet onmogelijk zijn, dat er nog meer portretten in

bezit zijn van families, die vroeger in Gemert gewoond hebben.

Behalve de bovengenoemde zijn bewaard gebleven een zelfportret van N. Winteroy, een portret van zijn vrouw, Elisabeth van den Grootenakker en een van zijn zoon Alphonsus, geb. te Gemert 20 januari 1845. Alle drie de portretten zijn ovaal van vorm, 60 x 50 cm. Ze zijn afkomstig van Henrica van Winteroy de jongste dochter van bovengenoemde Alphonsus, als onderwijzer woonachtig te Lith, waar hij ook gestorven is. De drie portretten zijn nu in het bezit van de heer Teunissen, oud-burgemeester van Nuland en aldaar wonend. Zijn moeder was familie van Alph. Winteroy.

Volgens een brief van Henrica van Winteroy, daterend van eind november of begin december 1957 en gericht aan Pastoor J. van den Heuvel in Gemert, hangen er nog een paar schilderijen van haar grootvader, N. Winteroy, in de sacristie van de kerk van Lith. Bij navraag daaromtrent is gebleken, dat ze er op het ogenblik niet meer zijn. Mogelijk dat ze bij nader onderzoek in Lith toch nog voor de dag komen.

Een schilderij, groot 150 x 100 cm is in het bezit van de Paters Capucijnen op Handel en hangt daar in een van de spreekkamers. Het stelt de aanbidding der herders voor: op het bovengedeelte zingende engelen. Het is gesigneerd N. Winteroy.

Mochten er bij de lezers van dit artikel soms meer gegevens over Winteroy bekend zijn, dan houdt ondergetekende zich hiervoor gaarne aanbevolen.

M.H.J. Pennings.

Het Franse liedje "la mère, la mère".

Dit liedje werd in Gemert gezongen bij het touwtje springen. Het touw werd tot bij de laatste drie woorden niet gedraaid, maar langzaam heen en weer geslingerd. De betekenis van de tekst heb ik niet kunnen verklaren. De juiste schrijfwijze ken ik ook niet: ik ga op de klank af. Bij de woorden "la mère, la mère" worden beide lettergrepen uitgesproken. Het klinkt als volgt: "La mère, la mère, la mèria, lambor de jère de jère de jèria, un deux trois".

M.A. van der Wijst.

bezit zijn van families, die vroeger in Gemert gewoond hebben.

Behalve de bovengenoemde zijn bewaard gebleven een zelfportret van N. Winteroy, een portret van zijn vrouw, Elisabeth van den Grootenakker en een van zijn zoon Alphonsus, geb. te Gemert 20 januari 1845. Alle drie de portretten zijn ovaal van vorm, 60 x 50 cm. Ze zijn afkomstig van Henrica van Winteroy de jongste dochter van bovengenoemde Alphonsus, als onderwijzer woonachtig te Lith, waar hij ook gestorven is. De drie portretten zijn nu in het bezit van de heer Teunissen, oud-burgemeester van Nuland en aldaar wonend. Zijn moeder was familie van Alph. Winteroy.

Volgens een brief van Henrica van Winteroy, daterend van eind november of begin december 1957 en gericht aan Pastoor J. van den Heuvel in Gemert, hangen er nog een paar schilderijen van haar grootvader, N. Winteroy, in de sacristie van de kerk van Lith. Bij navraag daaromtrent is gebleken, dat ze er op het ogenblik niet meer zijn. Mogelijk dat ze bij nader onderzoek in Lith toch nog voor de dag komen.

Een schilderij, groot 150 x 100 cm is in het bezit van de Paters Capucijnen op Handel en hangt daar in een van de spreekkamers. Het stelt de aanbidding der herders voor: op het bovengedeelte zingende engelen. Het is gesigneerd N. Winteroy.

Mochten er bij de lezers van dit artikel soms meer gegevens over Winteroy bekend zijn, dan houdt ondergetekende zich hiervoor gaarne aanbevolen.

M.H.J. Pennings.

Het Franse liedje "la mère, la mère".

Dit liedje werd in Gemert gezongen bij het touwtje springen. Het touw werd tot bij de laatste drie woorden niet gedraaid, maar langzaam heen en weer geslingerd. De betekenis van de tekst heb ik niet kunnen verklaren. De juiste schrijfwijze ken ik ook niet: ik ga op de klank af. Bij de woorden "la mère, la mère" worden beide lettergrepen uitgesproken. Het klinkt als volgt: "La mère, la mère, la mèria, lambor de jère de jère de jèria, un deux trois".

M.A. van der Wijst.